

СТІНА ЯК ГОЛОВНА АРХІТЕКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНА ПЛОЩИНА ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРУ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Новосельчук Н. Є., кандидат архітектури, доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Анотація. У статті визначені головні архітектурно-композиційні прийоми організації поверхні стіни при формуванні інтер'єру громадських будівель на межі ХІХ-ХХ ст. на основі монопростору. Сильові межі – історизм і еkleктика.

Ключові слова: інтер'єр, поверхня стіни, прийом, композиція.

Аннотация. Новосельчук Н. Е. Стена как главная архитектурно-композиционная плоскость формирования интерьера общественных зданий конца ХІХ – начала ХХ веков. В статье определены основные архитектурно-композиционные приемы организации поверхности стены при формировании интерьера общественных зданий в конце ХІХ – начале ХХ веков на основе монопространства. Стилиевые границы – историзм и еkleктика.

Ключевые слова: интерьер, поверхность стены, приём, композиция.

Annotation. Novoselchuk N. E. Wall as a main architectural-composition plane of the interior formation in public buildings at the end of ХІХ - beginning of ХХ centuries. The principal architectural-composition techniques of the wall surface organisation during formation of the interior of public buildings at the end of ХІХ - beginning of ХХ centuries based on monospace are defined in the article. Style limits – historicism and eclecticism.

Key words: interior, wall surface, technique, composition.

Постановка наукової проблеми. На сьогоднішній день проектування інтер'єрів приміщень є одним із найпоширеніших завдань для архітекторів. При цьому залишається стабільним інтерес до історично усталених архітектурних стилів, що виступають у якості образної складової сучасного інтер'єру. Тому принципово важливим є володіння знаннями щодо характерних стильових закономірностей формування інтер'єру будівель.

Інтерес до архітектурної спадщини кінця XIX – початку XX століть на сьогоднішній день є загально визнаним, а створена зодчими у цей період широка палітра архітектурних стилів і напрямів є невичерпним джерелом для натхнення сучасних архітекторів. Однак, залишається не до кінця освітленим у науковій літературі питання особливостей формування інтер'єрів громадських будівель, зведених на межі XIX-XX ст. в Україні.

Мета статті. Дослідити основні прийоми архітектурно-композиційного вирішення стіни у стилях історизму та еkleктики як однієї з головних площин, що формує інтер'єр монопростору громадських будівель на межі XIX-XX ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Вивчення заявленої проблеми є важливим загальнодержавним завданням у контексті дослідження і збереження національної культурної спадщини різних регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження даного питання неодноразово підіймалось автором у публікаціях [1, 2, 3] і частково розкрито у дисертаційних роботах [4, 5]. Детально вивчити цю тему допомагає низка архівних джерел [6].

Виклад основного матеріалу. Предметом творчої уваги стає окреме приміщення (монопростір), яке являє собою «форму-оболонку» і складається з різних площин периметрального огороження – підлоги, стелі, стіни (або перегородки). Ці поверхні, з однієї сторони належать монопростору, надаючи йому цілісності, а з другої – є самостійними елементами з різними властивостями, що робить їх об'єктами «автономної» творчості.

У всі історичні періоди стіни в інтер'єрі надавала значна роль у якості архітектурно-художньої поверхні, що несе на собі елементи визначеного стилю і є активним засобом у створенні образу приміщення. Починаючи від інтер'єру в єгипетському стилі, для якого було характерним використання стіни як суцільної декоративної поверхні, побудованої на основі принципу «килимовості», інтер'єру стилі рококо, для якого властивий принцип перенесення акценту на орнамент, і закінчуючи історизмом та модерном, які також принципово по-різному трактували цю поверхню.

Саме поверхня стіни в інтер'єрах громадських будівель кінця XIX – початку XX століть стає функціонально заданим «об'єктом-ціллю», що бере на себе роль акцентної або домінуючої поверхні. У цей період геометрична форма стіни має такі основні різновиди як прямокутна, аркова і склепінчаста. А пропорційне співвідношення довжини і висоти цієї площини лежить в основі фронтального, глибинного та концентричного прийомів

організації монопростору, що визначають її емоційно-естетичне сприйняття [4]. Композиційна організація поверхні стіни розглядалась зодчими як окрема складова, але обов'язково в узгодженні з іншими площинами, що огороджують. Так як виразні засоби обробки поверхонь, навіть досить ефектні, залишаються лише приватними якостями площини. В архітектурній формі важливим є спільний емоційний вплив площин, їх цілеспрямована організація для вираження визначеної художньої ідеї.

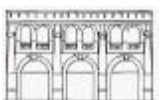

Для поверхні стіни зазначеного періоду характерним є одно-, дво- і трьохчастинна горизонтальна композиційна будова, що відбувалась за рахунок поясів, орнаментальних фризів, антаблементів та декоративних панелей. При формуванні поверхні стіни значну роль мали такі поняття як «крупна пластика» і «дрібна пластика». За допомогою крупної пластики відбувалося виявлення товщини поверхні стіни в межах її абрису за рахунок ніш, аркатур, напівколон, колон, пілястр, лопаток. На основі цих елементів будувалась вертикальна композиція стіни, яка мала об'ємний і напівоб'ємний або, рідше, площинний характер. Дрібна пластика стіни виявляла елементи накладних невеликих об'ємів, глибина яких диктувалась масштабом приміщення (рельєф, ліплення) (табл. 1).

Метою композиційної організації інтер'єру громадських будівель кін. XIX – поч. XX ст. було досягнення цілісності, єдності й виразності форми-оболонки. Як правило, сама форма приміщення та його функція задавали композиційну тему, а ключем досягнення єдності організації слугував вибір заданого прийому. При вирішенні стіни у якості виразної архітектурно-художньої поверхні виявлено три основні **прийоми**: тектонічний, ілюзорно-тектонічний і художньо-декоративний.

За допомогою **тектонічного прийому** на поверхні стіни виділяються несучі видимі елементи і заповнення між ними. Для стіни в стилі історизму і еkleктики характерним є чітке виділення загальної форми і позначення меж їх стиковки за допомогою пластичної форми (карниз, фриз, цоколь, панель).

В **ілюзорно-тектонічному прийомі** можна виділити три різновиди. Перший – *ілюзорно-реалістична тектоніка*, яка дає можливість імітувати роботу конструкції за допомогою навмисного підкреслення тектоніки інтер'єру, що безпосередньо не сприймається глядачем у формах і деталях. Таким характерним зображенням є ордерна система у вигляді «напівордера» (півколони, пілястри, напівантаблементи, каріатиди, атланти). Другий – *ілюзорно-уявна тектоніка*, тобто зображення конструктивної структури стіни, яка відмінна від її реальної будови. Третій – *колеристично-тональне розподілення ваги* з метою створення враження стійкої форми. Відповідно до цього стіна фарбувалась у світліші відтінки, ніж підлога. І сама, наприклад, трьохчастна площина стіни вирішувалась відповідно: панель – темніша, середня частина – світліша, карниз або фриз – найсвітліший і легкий. Основою **художньо-декоративного прийому** є прикрашання поверхні з метою надання їй виразності, підкреслення масштабності та структурованості

Оформлення стіни в інтер'єрах громадських будівель кін. XIX – поч. XX ст.

Принципова схема горизонтальної будови стіни	«Крупна пластика» стіни	«Дрібна пластика» стіни	Назва стилю, для якого характерна дана схема
<p>Одночасна стіна</p> <p>Стіна з пілястрами завершена фризом</p>	 <p>Пілястри в інтер'єрі залу комісії повітової земської управи у Харкові</p>	 <p>Фрагмент сюжетного фризу Гірлянда</p>	<p>нео-класицизм</p> <p>неоросійський стиль</p>
<p>Двочасна стіна</p> <p>Стіна розділена: 1) рядом колон і арочними нішами між ними, 2) аркатурою.</p>	 <p>Колони і аркатура в інтер'єрі будинку Земельного банку у Харкові</p>	 <p>Фрагменти фризів Декоративний елемент</p>	<p>неоренесанс</p> <p>необароко</p> <p>нео-класицизм</p>
<p>Трьохчасна стіна</p> <p>Стіна розділена: 1) панеллю, 2) пілястрами, і нішами між ними, 3) антаблементом</p>	 <p>Панель, вікна з декоративного вставкою, високий фриз в інтер'єрі залу будинку Медичного товариства в Харкові</p>	 <p>Капітелі колони і пілястри Сюжетний фриз</p>	<p>неоренесанс</p> <p>необароко</p>

Таблиця 1

інтер'єру (орнаментальне, сюжетне ліплення, рельєф, розпис). Як правило, декор виконувався по тим частинам стіни, що мали тектонічну виразність, з метою підкреслення її пластичності, надання акцентного значення або, у випадку гладкої поверхні – самостійної виразності.

Необхідно також відмітити, що у зазначений період широко використовувався ще один прийом. Це – прийом плавного перетікання стіни у стелю за допомогою падуги, яка виступала елементом, що органічного об'єднував ці поверхні. При цьому для неоренесансу і необароко було характерним використання як високих розвинених падуг, так і менших, по відношенню до висоти приміщення. В стилі неокласицизму падуги, якщо і застосовуються, то, як правило, невисокі.

Висновки. В результаті проведеного дослідження було визначено, що при формуванні інтер'єру громадських будівель кін. XIX – поч. XX ст. поверхня стіни була одночасно як об'єктом «автономної» творчості, так і невід'ємною складовою для створення спільного емоційного впливу площин. Вирішення цієї площини залежало від низки чинників: типологічного та функціонального призначення приміщення, загальної характеристики форми-оболонки, конструкційних особливостей, обраного стильового вирішення, авторського трактування. Різноманітність оформлення поверхні стіни в об'єктах зазначеного періоду дає можливість назвати її одним із активних засобів формування образу інтер'єру.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на виявлення особливостей будови стелі, яка також є однією з головних площин форми-оболонки при формуванні інтер'єру громадських будівель на межі XIX-XX ст.

Література:

1. Новосельчук Н. Є. Композиційні особливості формування інтер'єрних просторів громадських будівель в кін. XIX – поч. XX ст. / Н. Є. Новосельчук // Проблеми теорії і історії архітектури України. – 2005. – № 6. – С. 41-43.
2. Новосельчук Н. Є. Стильові напрями формування інтер'єрів громадських будівель / Н. Є. Новосельчук // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – 2006. – № 13. – С. 138-152.
3. Новосельчук Н. Є. Засоби оздоблення інтер'єрів громадських будівель кін. XIX – поч. XX ст. на прикладі Харківщини і Полтавщини / Н. Є. Новосельчук // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – 2007. – № 14. – С. 282-287.
4. Новосельчук Н. Є. Формування інтер'єру громадських будівель кінця XIX –початку XX століття (на прикладі Харківщини і Полтавщини): дис. ... канд. арх.: 18.00.01 / Новосельчук Нагалія Євгенівна. – К., 2006. – 255 с.
5. Дудукина Д. А. А. Н. Бекетов (1862-1941). Творческая деятельность и вклад в развитие архитектуры Юга России и Украины конца XIX – первой трети XX веков: дис. ... канд. арх.: 18.00.01 / Дудукина Дарья Александровна. – М., 2008. – 1 том – 193 с., 2 том – 131 с.
6. Фонди Державного архіву харківської області, Центрального державного науково-технічного архіву України у Харкові Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного у Києві.
7. Раннев В. Р. Интерьер / Валентин Романович Раннев. – М.: Высш. шк., 1987. – 232 с.

Надійшла до редакції 20.03.2009